

Joanna Kudelko

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
e-mail: kudelkoj@uek.krakow.pl

KONCEPCJA INTELIGENTNEJ SPECJALIZACJI NA PRZYKŁADZIE REGIONU PODKARPACKIEGO

THE CONCEPT OF SMART SPECIALIZATION ON THE EXAMPLE OF THE PODKARPACKIE REGION

DOI: 10.15611/pn.2017.475.12

Streszczenie: W koncepcji polityki spójności realizowanej w okresie 2014-2020 ważne miejsce zajmuje idea rozwoju terytorialnych inteligentnych specjalizacji. Celem artykułu jest omówienie koncepcji inteligentnych specjalizacji regionalnych oraz dokonanie próby delimitacji specjalizacji w województwie podkarpackim. Ponadto artykuł zawiera dyskusję na temat szans i zagrożeń dla rozwoju regionów wynikających z realizacji w praktyce koncepcji inteligentnych specjalizacji. Województwo podkarpackie wykazuje wysoki poziom specjalizacji w niektórych przemysłowych działach gospodarki, tj. produkcji wyrobów lotniczych, produkcji wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcji metali i wyrobów z metali oraz produkcji wyrobów z drewna. Wdrażanie koncepcji inteligentnej specjalizacji może stanowić szansę dla rozwoju regionów i poprawy ich konkurencyjności, pod warunkiem że zostanie właściwie zinterpretowana i wdrażana.

Słowa kluczowe: inteligentna specjalizacja, polityka spójności, rozwój regionalny, województwo podkarpackie.

Summary: In the concept of cohesion policy implemented in the period 2014-2020, the idea of developing territorial “smart specialization” has an important place. The aim of the article is to discuss the concept of intelligent regional specialization and to attempt to delimit specialization in the Podkarpackie Voivodship. In addition, the article discusses the opportunities and threats for the development of regions resulting from the implementation of the smart specialization concept. The Podkarpackie region demonstrates a high level of specialization in some industrial divisions of the economy, i.e. the production of aerospace products, rubber and plastics, metal and metal products, and wood products. The implementation of the concept of intelligent specialization can provide an opportunity for regions to develop and improve their competitiveness, provided that they are properly interpreted and implemented.

Keywords: smart specialization, cohesion policy, regional development, Podkarpackie Voivodeship.

1. Wstęp

Zmieniające się uwarunkowania gospodarowania, związane z szybko postępującym procesem globalizacji i rosnącą konkurencją, skłaniają do ciągłych poszukiwań nowych sposobów na utrzymanie wysokiego tempa rozwoju i poziomu konkurencyjności regionów. Znajduje to odzwierciedlenie w zmieniających się koncepcjach i kierunkach założeń polityki w odniesieniu do regionów i gospodarek krajowych, stosowanej w Unii Europejskiej i w Polsce.

Podstawą do tworzenia zasad polityki spójności w obecnym okresie programowania (2014-2020) była nowa koncepcja polityki regionalnej ukierunkowanej terytorialnie (*place-based policy*). W koncepcji nowej polityki regionalnej ważne miejsce zajmuje idea rozwoju terytorialnych „inteligentnych specjalizacji” (*smart specialization*). Przyjęto, że w obecnym okresie programowania regionalne strategie badań i innowacji na rzecz specjalizacji inteligentnych (RIS3) stanowią podstawę rozwoju i budowania innowacyjności i konkurencyjności regionów Unii Europejskiej. Z tego względu ważna jest identyfikacja potencjału inteligentnych specjalizacji w regionach.

Celem artykułu jest omówienie koncepcji inteligentnych specjalizacji regionalnych oraz dokonanie próby delimitacji specjalizacji w województwie podkarpackim. Ponadto artykuł zawiera dyskusję na temat szans i zagrożeń dla rozwoju regionów wynikających z realizacji koncepcji inteligentnych specjalizacji.

Zastosowane w artykule metody obejmują studia literaturowe, dokonane w oparciu o analizę dokumentów programowych i literaturę przedmiotu, a także analizę empiryczną danych statystycznych dokonaną w celu identyfikacji specjalizacji działalności gospodarczej regionu podkarpackiego przy zastosowaniu wskaźnika specjalizacji Florence’a.

2. Założenia koncepcji inteligentnej specjalizacji

Koncepcja inteligentnej specjalizacji regionów zaproponowana została przez J. Potocnika i D. Foraya, stojących na czele grupy eksperckiej „Wiedza dla Wzrostu” Komisji Europejskiej, powołanej w 2005 r. Stanowi ona narzędzie realizacji polityki wspierania rozwoju, konkurencyjności i formułowania strategii innowacji krajów i regionów Unii Europejskiej. Twórcy koncepcji wyszli z założenia, że międzynarodowa przewaga konkurencyjna regionu może być tworzona na podstawie strategii pobudzania aktywności i inwestycji w obszarach, w których region czy kraj ma już pewne możliwości produkcyjne i innowacyjne [Foray i in. 2009, s. 6]. Koncepcja inteligentnych specjalizacji jest zgodna z założeniami strategii Europa 2020, zakładającej osiągnięcie wzrostu gospodarczego, który ma być inteligentny, zrównoważony i sprzyjający włączeniu społecznemu [Komisja Europejska 2010]. Koncepcja inteligentnych specjalizacji wpisuje się w realizację pierwszego z założonych celów, którym jest inteligentny rozwój. Inteligentny rozwój wiąże się z gospodarką opartą na

wiedzy i innowacji. Rozwój gospodarki odbywać się ma przez podniesienie jakości edukacji, poprawę wyników działalności badawczej, wspieranie transferu innowacji i wiedzy oraz pełnego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych [Strategia rozwoju... 2012, s. 13].

Zgodnie z podstawowym założeniem koncepcji inteligentnej specjalizacji, rozwój regionalny powinien się odbywać w oparciu o jego endogeniczny potencjał. Zakłada się, że każde terytorium powinno zidentyfikować i wyznaczyć swoje indywidualne, specyficzne i unikatowe potencjały, wynikające z jego tradycji gospodarczych, charakteryzujące się najwyższym potencjałem rozwojowym i stwarzające szanse na tworzenie innowacyjności.

Kolejnym założeniem koncepcji inteligentnej specjalizacji jest postrzeganie jej jako ważnego narzędzia podnoszenia innowacyjności regionu. Zakłada się, że wyznaczenie i rozwijanie inteligentnych specjalizacji w regionach sprzyja zwiększaniu ich innowacyjności i budowaniu przewagi konkurencyjnej w kraju i świecie.

Inteligentna specjalizacja jest zatem koncepcją formułowania polityki innowacji w regionach, indywidualnie dopasowanej do potrzeb i możliwości konkretnego regionu i sektora [Nowakowska 2016, s. 62]. Polega na wyborze sektorów gospodarczych z największym potencjałem rozwojowym i wspieraniu go przez aktywność naukową i badawczą.

Konieczność wyboru obszarów działalności o największej wartości dodanej wiąże się z zasadą koncentracji interwencji publicznej i wyborem ograniczonej liczby sektorów objętych wsparciem. W celu lepszego wykorzystania endogenicznego potencjału poszczególnych regionów założono ograniczenie liczby priorytetów i koncentrację interwencji zewnętrznej na konkretnych działaniach generujących największą wartość dodaną. Przejawia się to w wyraźnym określeniu konkretnych priorytetów, na działania w obrębie których mogą być przeznaczane środki z funduszy UE.

Następna kwestia dotyczy planowania rozwoju regionalnego i delimitacji jego inteligentnych specjalizacji. W tym zakresie zakłada się szeroko rozumianą współpracę wszystkich „aktorów” na scenie regionalnej. Przyjmuje się, że w wytyczaniu inteligentnych specjalizacji większy udział niż dotychczas powinny mieć podmioty zainteresowane rozwojem danego terytorium, tj. mieszkańcy, przedsiębiorstwa, instytucje, środowisko akademickie oraz władza lokalna. Zatem rozwój powinien być inspirowany i planowany oddolnie, przy współpracy lokalnych aktorów, między którymi dochodzi do wymiany doświadczeń. Preferowaną formą współpracy przedsiębiorstw są klastry, w ramach których kooperują firmy z tych samych i pokrewnych sektorów oraz wspierające je instytucje.

Wszystkie kraje i regiony Unii Europejskiej zostały zobligowane do przygotowania regionalnych strategii badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (tzw. RIS 3). Był to konieczny warunek do uzyskania wsparcia z funduszy unijnych, przeznaczanych na inwestycje wspierające rozwój badań i wdrażanie innowacji.

Strategie innowacji krajowych/regionalnych na rzecz inteligentnej specjalizacji mają stanowić zintegrowane, lokalne programy transformacji gospodarczej. Ich celem jest zapewnienie rozwoju opartego na wiedzy przez wsparcie inwestycji krajowych i regionalnych, wykorzystywanie potencjału kraju i regionów, ich mocnych stron i przewagi konkurencyjnej oraz wspieranie innowacji, w tym stymulowanie inwestycji innowacyjnych w sektorze prywatnym [Komisja Europejska 2014, s. 2].

3. Specjalizacje gospodarcze województwa podkarpackiego

Krajowe i europejskie dokumenty programowe dotyczące realizacji polityki regionalnej nie zawierają jednoznacznych wytycznych co do sposobu wyznaczania regionalnych inteligentnych specjalizacji. Komisja Europejska daje jedynie pewne wskazówki odnośnie do dokonywania analizy regionalnego kontekstu i potencjału innowacji, która powinna koncentrować się na zasobach regionu, jego powiązaniach oraz pozycji na tle gospodarki europejskiej i światowej oraz dynamice środowiska przedsiębiorczości. W analizach ilościowych zaleca się obliczanie poziomu specjalizacji gospodarki regionalnej w oparciu o dane obrazujące koncentrację działalności gospodarczej, np. dotyczące zatrudnienia oraz odzwierciedlające uzyskane wyniki działalności w poszczególnych sektorach (np. wartość dodana, eksport itd.) [Komisja Europejska 2012]. W przeprowadzanych przez badaczy analizach empirycznych najczęściej bazuje się na danych odnoszących się do struktury zatrudnienia [Brańka 2016; Strahl (red.) 2006], liczby przedsiębiorstw, dynamiki zatrudnienia [Szczupak, Ochojski 2016], aktywności inwestycyjnej [Drobnik 2016].

W niniejszym artykule dokonano oceny sektorowej specjalizacji województwa podkarpackiego przy wykorzystaniu współczynnika specjalizacji Florence'a w postaci [Strahl (red.) 2006, s. 89]:

$$W_{zi} = \frac{\frac{Z_iR}{ZK}}{\frac{Z_iK}{ZK}}$$

gdzie: W_{zi} – współczynnik specjalizacji w i -tym dziale/sekcji gospodarki regionu; Z_iR – wartość badanej cechy w i -tym dziale/sekcji gospodarki w regionie; Z_iK – wartość badanej cechy w i -tym dziale/sekcji gospodarki w kraju; ZR – wartość badanej cechy we wszystkich działach/sekcjach gospodarki w regionie; ZK – wartość badanej cechy we wszystkich działach/sekcjach gospodarki w kraju.

Wartość współczynnika większa od 1 oznacza, że pod względem badanej cechy województwo odznacza się większą koncentracją niż przeciętnie w kraju.

W pierwszym etapie badań dokonano oceny specjalizacji gospodarczej województwa podkarpackiego, biorąc pod uwagę poszczególne sekcje gospodarki na-

rodowej. Jak wskazano wcześniej, podstawowym wyznacznikiem koncentracji sektorowej, stosowanym powszechnie w badaniach jest liczba pracujących w poszczególnych sekcjach. Analizę wzbogacono jeszcze o inne cechy, które dają pełniejszy obraz gospodarki regionu. Uwzględniono następujące cechy:

- liczbę pracujących,
- liczbę przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON – świadcząca o koncentracji geograficznej firm,
- wartość brutto środków trwałych – obrazującą stopień kapitalizacji przestrzeni,
- przychody przedsiębiorstw z działalności – informujące o efektach działalności firm w danych sekcjach.

Zgodnie z założeniami teoretycznymi zastosowanej metody przyjęto, że o specjalizacji wyróżniającej region na tle kraju można wnioskować, gdy współczynnik specjalizacji osiąga wartość większą od 1,0.

Najwyższą wartość współczynnika specjalizacji, obliczonego na podstawie liczby pracujących, województwo podkarpackie uzyskało w sekcji „rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” (wartość współczynnika wynosi 1,95). Jednak pod względem pozostałych badanych aspektów rolnictwo nie wykazuje cech specjalizacji. Szczególnie niską wartość, w porównaniu z resztą kraju, osiąga pod względem przychodów przedsiębiorstw. Można zatem sądzić, że zdecydowanie większy udział pracujących w rolnictwie w tym regionie niż ogólnie w Polsce świadczy o przeroscie zatrudnienia w tym dziale, nieuzasadnionymi potrzebami ani niepotwierdzonymi efektami działalności. Zatem nie stanowi to podstawy do uznania rolnictwa za specjalizację regionu podkarpackiego. Podobnie nie można zakwalifikować do niej budownictwa, gdzie oprócz koncentracji ilości przedsiębiorstw, wszystkie pozostałe wskaźniki wskazują na niższe niż przeciętnie w kraju wyniki. Także w żadnej z sekcji usługowych region nie wykazuje się koncentracją działalności większą niż przeciętnie w kraju.

Koncentracja pracujących oraz liczby podmiotów gospodarczych w przemyśle województwa podkarpackiego oscyluje na poziomie zbliżonym do średniej krajowej. Natomiast region wyróżnia się pod względem wartości dodanej środków trwałych (wartość współczynnika wynosi 1,95) i nieznacznie pod względem przychodów przedsiębiorstw (1,11). Z tego względu, a także biorąc pod uwagę, że sekcje obejmujące działalność przemysłową są bardzo szerokie i pojemne, w drugim etapie badania zdecydowano się dokonać bardziej szczegółowej analizy, pogłębionej o badanie poszczególnych działów tej sekcji gospodarki narodowej.

Biorąc pod uwagę przesłanki merytoryczne, jak również dostępność danych statystycznych charakteryzujących działalność przemysłową województwa podkarpackiego oraz kraju, do analizy wybrano następujące cechy:

- przeciętne zatrudnienie w przemyśle,
- produkcję sprzedaną w przemyśle – charakteryzującą rozmiary i efekty działalności,

- przeciętne miesięczne wynagrodzenie – obrazujące wpływ rozwoju danego działu gospodarki na dochody ludności,
- nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle – niosące informację czy przedsiębiorstwa dbają o podnoszenie innowacyjności.

Wartości współczynników specjalizacji zamieszczono w tab. 1. Ze względu na ograniczenia objętościowe artykułu wzięto pod uwagę jedynie działy gospodarki, w których mierzone wskaźniki osiągały wartość $> 1,1$.

Tabela 1. Współczynniki specjalizacji w województwie podkarpackim w 2015 r. w wybranych działach gospodarki

Działy gospodarki narodowej	Współczynnik specjalizacji (przeciętne zatrudnienie w przemyśle)	Współczynnik specjalizacji (produkcja sprzedana w przemyśle)	Współczynnik specjalizacji (przeciętne miesięczne wynagrodzenie)	Współczynnik specjalizacji (nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle)
Produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny	1,36	2,46	1,11	b.d
Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	1,45	1,60	0,98	1,00
Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	1,71	2,18	1,12	2,77
Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	1,37	1,04	0,96	1,04
Produkcja metali	1,71	1,49	1,08	1,55
Produkcja wyrobów z metali	1,23	1,39	1,06	2,85
Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	5,13	6,25	1,15	6,12

b.d. – brak danych.

Źródło: opracowanie na podstawie: [Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego 2016, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2016].

Analiza aktywności gospodarczej w przemyśle województwa podkarpackiego bardzo wyraźnie wskazuje na dominację działu „produkcja pozostałego sprzętu transportowego”, obejmującego m.in. produkcję statków powietrznych, statków kosmicznych i podobnych maszyn. W tej dziedzinie występuje bardzo silna koncentracja w regionie. Wartość współczynnika koncentracji pracujących wynosi aż 5,13, produkcji sprzedanej – 6,25, a nakładów na działalność innowacyjną – 6,12. Na tak wysokie wyniki wpływ ma obecność w regionie przedsiębiorstw z branży lotniczej. Nie tylko skupia ona znaczną część zatrudnionych, ale wykazuje się też ponadprzeciętnymi wartościami produkcji sprzedanej oraz inwestowaniem w działalność innowacyjną. Niestety sukces branży nie przekłada się na równie wysokie wynagrodzenia.

Kolejnym działem, który cechuje się stosunkowo dużą koncentracją zatrudnionych jest „produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych” (wartość współczynnika wynosi 1,71). Charakteryzuje go duża aktywność innowacyjna (wartość współczynnika dotyczącego nakładów na działalność innowacyjną wynosi 2,77) oraz wysokie wartości sprzedawanych produktów (wartość współczynnika dotyczącego produkcji sprzedanej to 2,77). Na podobnym poziomie uwidacznia się koncentracja pracujących w dziale „produkcja metali” (1,71), chociaż wartości wskaźników odnoszących się do działalności innowacyjnej i produkcji sprzedanej są nieco niższe (odpowiednio: 1,55 oraz 1,49).

Do innych działów przemysłowych województwa podkarpackiego koncentrujących znaczną część zatrudnionych i równocześnie wykazujących wysoki poziom koncentracji pod względem pozostałych badanych cech należą działy: „produkcja wyrobów z metali” (wyróżniająca się zwłaszcza pod względem nakładów na działalność innowacyjną) i „produkcja wyrobów z drewna” (osiągająca szczególnie wysokie wyniki odnośnie produkcji sprzedanej w przemyśle). Do pozostałych działów o wyższej niż przeciętnie w kraju koncentracji pracujących należą działy: „produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych” oraz „produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych”.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można przyjąć, że region podkarpacki może rozwijać swoje inteligentne specjalizacje w oparciu o działy przemysłowe, zwłaszcza produkcję wyrobów dla lotnictwa, produkcję wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcję metali i wyrobów z metali oraz produkcję wyrobów z drewna.

Wymienione działy spełniają one jeszcze jedno niezmiernie istotne kryterium przy delimitacji regionalnych inteligentnych specjalizacji, a mianowicie są głęboko zakorzenione w tradycjach gospodarczych tego regionu. Kształtowanie się współczesnych ośrodków przemysłowych zapoczątkowane zostało już w latach 30. XX w. przez inwestycje lokowane na tym terenie w ramach tworzenia i rozwoju Centralnego Okręgu Przemysłowego.

Obecnie do wiodących przedsiębiorstw województwa podkarpackiego działających w branży lotniczej, zajmujących się produkcją podzespołów i części do samolotów, należą Pratt & Whitney Rzeszów S.A., Polskie Zakłady Lotnicze Mielec Sp. z o.o. oraz Goodrich Aerospace Poland Sp. z o.o. (zakłady w Krośnie i Tajęcinie). Firmy tej branży tworzą Stowarzyszenie Grupy Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego „Dolina Lotnicza”, w ramach którego funkcjonuje kilkadziesiąt firm. W dziale produkcji pozostałego sprzętu transportowego znana jest także Grupa Arkus & Romet z Dębicy – producent rowerów. Region podkarpacki słynie z obecności firm z branży wyrobów gumowych i tworzyw sztucznych należą: Firma Oponiarska DEBICA S.A., Sanok Rubber Company S.A. oraz Zakłady Tworzyw Sztucznych GAMRAT z Jasła. Produkcja metali i wyrobów metalowych reprezentowana jest m.in. Kirchhoff Polska z Mielca, dostarczająca części z blach stalowych, Huta Stalowa Wola – Huta Stali Jakościowych S.A. oraz Zakłady Metalowe „DEZAMET” S.A. Natomiast w dziale produkcji wyrobów z drewna wyróżnia się firma Krosnospan

Sp. z o.o., producent płyt wiórowych i drewnopochodnych wyrobów wykończeniowych oraz Baltic Wood z Krosna, producent podłóg drewnianych [Kudełko 2016].

Warto dodać, że przedsiębiorstwa regionu podkarpackiego dostarczają 18,2% krajowej produkcji okien, drzwi, ościeżnic i progów z drewna oraz 8,9% produkcji krajowej tworzyw sztucznych [Rocznik Statystyczny Województwa... 2016].

Wybór inteligentnych specjalizacji w regionie podkarpackim, dokonany przez władze tego województwa, przedstawiony w dokumencie pn. Regionalna strategia innowacji województwa podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3), jest częściowo zbieżny z wynikami przeprowadzonych powyżej badań.

Dokonano wyboru dwóch inteligentnych specjalizacji wiodących: „lotnictwo i kosmonautyka” i „jakość życia” oraz jednej inteligentnej specjalizacji wspomagającej: „informacja i telekomunikacja” [Regionalna strategia... 2016].

Jako jedną z dwóch wiodących inteligentnych specjalizacji województwa wybrano specjalizację „lotnictwo i kosmonautyka”. W świetle wyników przeprowadzonych badań taki wybór wydaje się oczywisty i jak najbardziej uzasadniony.

Jako drugą specjalizację wiodącą obrano „jakość życia”. W uzasadnieniu takiego wyboru autorzy dokumentu podają chęć odejścia od dotychczasowego myślenia sektorowego i zaproponowanie kompleksowych rozwiązań funkcjonowania społeczeństwa i ekosystemu. Kategoria „jakość życia” obejmuje różne, bardzo szeroko potraktowane obszary, tj. produkcję i przetwórstwo żywności najwyższej jakości, zrównoważone rolnictwo i przetwórstwo, zrównoważoną i odpowiedzialną turystykę, zdrowie i dobrostan, ekotechnologie oparte na odnawialnych źródłach energii oraz energooszczędne i inteligentne budownictwo.

Jako inteligentną specjalizację wspomagającą zdefiniowano specjalizację „informacja i telekomunikacja”. Wybór uzasadniony został koniecznością rozwoju technologii cyfrowych na potrzeby społeczeństwa i gospodarki. Założono rozwój szerokopasmowego Internetu, technologii i produktów ICT oraz e-usług, które mają charakter innowacji z zakresu ICT i równocześnie przyczyniają się do poprawy jakości życia. Argumentem dodatkowym jest obecność w regionie potencjału w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym m.in. największej firmy informatycznej w kraju Asseco Poland S.A.

Sformułowanie „jakość życia” jest bardzo szerokie i pojemne. Trudno ją utożsamiać z konkretną specjalizacją czy konkretnym sektorem. Należy natomiast ją postrzegać jako pewną szeroką płaszczyznę, integrującą wiele aspektów rozwojowych. Specjalizacja „informacja i telekomunikacja” ma także charakter bardzo szeroki i horyzontalny. Wydaje się zatem, że te dwie inteligentne specjalizacje potraktowane zostały zbyt szeroko. Sama w sobie idea – podnoszenia jakości życia oraz rozwoju technologii cyfrowych – jest słuszna, ponieważ ma na celu stymulowanie rozwoju całego obszaru województwa i dotyczy większości sfer życia społecznego i gospodarczego. Trudno jednak traktować te kategorie jako inteligentne specjalizacje, lecz raczej jako ogólne, kompleksowe założenia strategii rozwoju regionu.

W identyfikowaniu inteligentnych specjalizacji regionu pominięto z kolei inne, poza lotnictwem, istotne dla regionu specjalizacje przemysłowe, tj. wymienione uprzednio działy obejmujące produkcję wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcję metali i wyrobów z metali oraz produkcję wyrobów z drewna.

4. Szanse i zagrożenia w realizacji koncepcji inteligentnych specjalizacji

Koncepcja inteligentnych specjalizacji jest nowym założeniem europejskiej polityki spójności i sposobem realizacji polityki podnoszenia innowacyjności. Trudno jednoznacznie ocenić jej wpływ na rozwój poszczególnych regionów. Efekty jej stosowania w dużej mierze zależą od tego, jak zostanie ona zinterpretowana przez poszczególne regiony i w jaki sposób będzie realizowana w praktyce.

Z pewnością idea tworzenia inteligentnych specjalizacji jest w swoich założeniach słuszna. Nawiązuje ściśle do priorytetów lizbońskich przez preferowanie działań przyczyniających się do budowania i wzmacniania innowacyjności w regionach. Stymulowanie rozwoju w oparciu o rozwój innowacji i gospodarki opartej na wiedzy jest właściwym kierunkiem w obliczu globalizacji i nasilonej konkurencji w światowej gospodarce.

Należy także pozytywnie ocenić przyjęcie terytorialnego wymiaru realizowanej polityki i ukierunkowanie na efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów regionów. Każdy region ma swoje mocne i słabe strony, a także unikatowe problemy, które powinny być rozwiązywane indywidualnie. Logiczne zatem wydaje się wspieranie rozwoju przedsiębiorstw w tych działach i sekcjach gospodarki, w których dane terytorium już odnotowuje sukcesy lub też ma potencjalne szanse na rozwój. Prowadzi to do wyboru i ugruntowania specjalizacji regionu w branżach bazujących na zasobach endogenicznych, których rozwojowi sprzyjają uwarunkowania lokalne oraz tradycje gospodarcze. Co się z tym wiąże, polityka interwencji w poszczególnych regionach musi się różnić i być każdorazowo modyfikowana, aby mogła uwzględniać specyfikę danego obszaru.

Z drugiej strony jednak, niewłaściwe zrozumienie i wdrażanie koncepcji inteligentnych specjalizacji może nieść za sobą pewne zagrożenia dla harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego regionów.

Jedna z negatywnych konsekwencji wiąże się z uzależnieniem unijnej pomocy finansowej od wskazania regionalnych inteligentnych specjalizacji. Może się okazać, że wskazywane są one jedynie w celu dostosowania się do tego wymogu Unii Europejskiej, w oderwaniu od rzeczywistych zasobów i potrzeb. Godlewska [2013, s. 86] wyraża obawę, że w niektórych regionach władze mogą potraktować konieczność utworzenia inteligentnych specjalizacji jako formalny wymóg, od którego uzależnione jest uzyskanie wyższego poziomu finansowania. W takiej sytuacji działanie to nie znajdzie przełożenia na czynnik wzrostu w perspektywie długookresowej.

Innym zagrożeniem jest zbyt wąskie pojmowanie idei inteligentnej specjalizacji i sprowadzanie jej do wspierania jedynie przedsiębiorstw i sekcji gospodarki charakteryzujących się wykorzystaniem najnowocześniejszych technologii. Region bowiem może specjalizować się także w dziedzinach zaliczanych do tradycyjnych działów gospodarki. Także w takich branżach możliwe jest tworzenie innowacji, a w konsekwencji osiągnięcie tego, co ma być ostatecznym celem i efektem realizowanej polityki, tj. trwałych sukcesów na rynku, umożliwiających tworzenie miejsc pracy, osiąganie wysokich dochodów i poprawę jakości życia mieszkańców. Górka i Łuszczak [2016] dowodzą, że szeroko rozumiana inteligentna specjalizacja obejmuje każdą aktywność gospodarczą regionu, która wspierana jest przez kapitał intelektualny, nie tylko przemysł wysokiej techniki, ale także wyroby i usługi tzw. wysokiej szansy, czyli takich, które mają dobre rynkowe perspektywy na trwałe wzrost popytu na wytwarzane dobra i usługi. Do sektorów wysokiej szansy zalicza się m.in.: rolnictwo ekologiczne i przemysł spożywczy, usługi turystyczne, przemysł związany z infrastrukturą ochrony środowiska i pozyskiwaniem energii odnawialnej. Przygodzki [2016] przestrzega przed uleganiem „reżimowi” technologicznemu specjalizacji. Jego zdaniem inteligentna specjalizacja nie powinna być utożsamiana z wysokim poziomem technologicznym, ale z mądrym wyborem zasobów i potencjału terytorialnego, tak aby nie dokonywać wyboru inteligentnych specjalizacji słabo zakorzenionych w potencjale kapitału terytorialnego.

Kolejne zagrożenie wiąże się z możliwością pogłębiania się procesu polaryzacji w rozwoju kraju. Istnieje obawa, że koncepcja inteligentnej specjalizacji może w praktyce sprowadzać się do dokonywania inwestycji w największych ośrodkach miejskich, jako najbardziej konkurencyjnych, w których efektywność inwestycji jest najwyższa. Może się to przyczyniać do pogłębiania dysproporcji rozwojowych pomiędzy poszczególnymi obszarami krajów i regionów i równocześnie marginalizacji obszarów słabiej rozwiniętych.

Barierami realizacji koncepcji inteligentnych specjalizacji mogą okazać się słabość instytucji regionalnych, niedojrzałość środowisk do współpracy i brak świadomości potrzeby kooperacji. Przygodzki [2016, s. 74] wskazuje na brak dojrzałości lokalnych środowisk do wprowadzenia mechanizmów, które wymagają wysokiego poziomu samoorganizacji i współdziałania. Godlewska [2013, s. 89] zwraca uwagę na niski poziom kapitału społecznego, który znacznie ogranicza zaangażowanie zainteresowanych stron w budowanie inteligentnych specjalizacji. Towarzyszą temu bariery systemowe, poznawcze i komunikacyjne, obniżające jakość i skuteczność polityk publicznych.

5. Zakończenie

Koncepcja inteligentnej specjalizacji stanowi ważny aspekt w realizacji polityki spójności w okresie programowania 2014-2020. Najważniejszym jej założeniem jest wybranie najistotniejszych z punktu widzenia potencjału regionu działów go-

spodarki i wsparcie ich intensywnymi badaniami naukowymi. Wybór inteligentnych specjalizacji powinien wynikać z indywidualnych cech, zasobów pozostających do dyspozycji oraz dotychczasowych tradycji i osiągnięć regionu w nawiązaniu do jego specyfiki branżowej.

Województwo podkarpackie wykazuje wysoki poziom specjalizacji w niektórych przemysłowych działach gospodarki, tj.: produkcji wyrobów lotniczych, produkcji wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcji metali i wyrobów z metali oraz produkcji wyrobów z drewna. Potencjalne specjalizacje mogą się koncentrować wokół produkcji chemikaliów i wyrobów chemicznych oraz produkcji wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych. Specjalizacje gospodarcze regionu zostały wykształcone i rozwinięte w historycznym procesie rozwoju długiego trwania i bazują na tradycji gospodarczej regionu.

Inteligentne specjalizacje wyznaczone w Regionalnej strategii innowacji województwa podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji wydają się zbyt szeroko zakrojone. Odnoszą się raczej do ogólnych kierunków rozwoju regionu. Ponieważ nie są zbyt konkretnie sprecyzowane, mogą być trudne do zrealizowania.

Wdrażanie koncepcji inteligentnej specjalizacji może stanowić szansę dla rozwoju regionów i poprawy ich konkurencyjności, pod warunkiem że zostanie właściwie zinterpretowana i wdrażana. Wszelkie rozwiązania przyjęte w celu stymulowania rozwoju regionalnego i jego innowacyjności powinny być każdorazowo dostosowane do kontekstu rozwojowego danego terytorium. Nie należy zapominać, że ostatecznym celem wszelkich interwencji powinno być podnoszenie jakości życia mieszkańców.

Literatura

- Brańka P., 2016, *Możliwości identyfikacji specjalizacji regionalnych na podstawie informacji o źródłach dochodów mieszkańców na przykładzie woj. małopolskiego*, [w:] *Specjalizacja regionalna – współczesne podejścia*, Klasik A., Kuźnik F. (red.), Studia PAN KPZK, tom CLXX, Warszawa.
- Drobnik A., 2016, *Specjalizacje i inteligentne specjalizacje regionalne w kontekście wsparcia Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka POIG 2007-2013*, [w:] *Specjalizacja regionalna – współczesne podejścia*, Klasik A., Kuźnik F. (red.), Studia PAN KPZK, tom CLXX, Warszawa.
- Foray D., David A., Hall B., 2009, *Smart specialization: The concept*, Knowledge Economists Policy Brief, nr 9, October.
- Godlewska S., 2013, *Strategie na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3) – instrument realizacji polityki rozwoju vs. warunek pozyskiwania funduszy unijnych*, Przegląd Europejski, nr 4 (30).
- Górka K., Łuszczuk M., 2013, *Inteligentna specjalizacja czy raczej sektor „wysokiej szansy” atutem w rozwoju regionów*, [w:] *Polityka rozwoju regionów oparta na specjalizacjach inteligentnych*, Malik K. (red.), Studia PAN KPZK, tom CLV, Warszawa.
- Komisja Europejska, 2010, *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela.

- Komisja Europejska, 2012, *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3)*, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presentas/smart_specialisations/smart_ris3_2012.pdf, dostęp: kwiecień 2017.
- Komisja Europejska, 2014, *Strategie innowacji krajowych/regionalnych na rzecz inteligentnych specjalizacji (RIS3)*, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_pl.pdf, dostęp: kwiecień 2017.
- Kudelko J., 2016, *Rola przemysłu w rozwoju regionów Polski Wschodniej*, Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, 30 (3).
- Markowski T., 2013, *Strategiczne dylematy polityki innowacyjnej zorientowanej na inteligentne specjalizacje*, [w:] *Polityka rozwoju regionów oparta na specjalizacjach inteligentnych*, Malik K. (red.), Studia PAN KPZK, tom CLV, Warszawa.
- Nowakowska A., 2016, *Inteligentne specjalizacje – nowa architektura regionalnej polityki innowacyjnej*, [w:] *Specjalizacja regionalna – współczesne podejścia*, Klasik A., Kuźnik F. (red.), Studia PAN KPZK, tom CLXX, Warszawa.
- Przygodzki Z., 2016, *Specjalizacje regionalne – strategie długookresowe czy polityka dostosowawcza? Korzyści i zagrożenia*, [w:] *Specjalizacja regionalna – współczesne podejścia*, Klasik A., Kuźnik F. (red.), Studia PAN KPZK, tom CLXX, Warszawa.
- Regionalna strategia innowacji województwa podkarpackiego na lata 2014-2020 na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3), Rzeszów 2016.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2016, GUS, Warszawa 2016.
- Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego 2016, US w Rzeszowie, Rzeszów 2016.
- Strahl D. (red.), 2006, *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo. Załącznik do uchwały nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. (poz. 882), wrzesień 2012, Warszawa.
- Szczupak B., Ochojski A., 2016, *Specjalizacje regionalne w kształtowaniu polityki innowacyjnej regionu. Studium empiryczne województwa śląskiego*, [w:] *Specjalizacja regionalna – współczesne podejścia*, Klasik A., Kuźnik F. (red.), Studia PAN KPZK, tom CLXX, Warszawa.